

10 KULUTTAJAHALLINTO

10.1 Päivittäistavarakauppa

Arviointiasetelma

Kuluttajahallinnon osalta peruspalvelujen vuoden 2003 arviointikohteena on päivittäistavarakauppa ja sen saavutettavuus tarkasteltuna aukioloaikojen kannalta sekä myymäläautot. Päivittäistavarakauppaa voidaan pitää kansalaisten peruspalveluna, koska se koskee lähes kaikkia ihmisiä vaikuttaen heidän eli kuluttajien päivittäiseen elämään. Arviointikohde on määritelty sisäasiainministeriön lääninhallitukselle antamassa toimeksiannossa. Arviointikohteesta laadittu raportti liitetään osaksi selontekoa, jonka kauppa- ja teollisuusministeriö antaa eduskunnalle koskien aukiololainsäädännön vaikutuksia vähittäistavarakauppaan. Päivittäistavarakaupan arvioinnissa otetaan aukioloaikojen lisäksi huomioon taajamien ja haja-asutusalueiden väliset erot palvelun kysynnässä ja tarjonnassa. Päivittäistavarakaupan osalta arvioidaan, onko aukiololaki nykyisellään riittävä vai olisiko aukiolosäännöksiä tarpeen muuttaa.

Tammikuussa 2001 tuli voimaan laki vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista. Uuden aukiololain mukaan ammattimaista vähittäiskauppaa saa harjoittaa arkisin kello 7-21 ja lauantaisin kello 7-18. Sunnuntaisin aukiolo on sallittu läpi vuoden kello 12-21 niissä päivittäistavarakaupan myymälöissä, joissa myyntipinta-ala on alle 400 m². Tätä suuremmissa kaupoissa sunnuntaiaukiolo on sallittu touko-elokuussa sekä marras-joulukuussa. Tämä laki ei kuitenkaan koske myymäläautoja ja haja-asutusalueiden kauppoja eli ne voivat vapaasti päättää omista aukioloajoistaan. Juhlapäiviä koskevat omat aukiolosäännöksensä.

Arvioinnissa on päivittäistavaroiden yleisvähittäiskauppojen vuosittaisen aukiolotiedon pohjana tuntimäärät, jotka saatiin 200:n myyntipinta-alaltaan alle 400 m²:n kaupan keskiarvoksi otoskyselyn perusteella. Tätä suurempien kauppojen osalta on käytetty valtakunnallisesti eri kauppatyypeille laskettuja keskimääräisiä aukiolotuntimääriä. Aukiolotiedot ovat siis keskiarvolukuja ja voivat poiketa todellisista aukioloajoista, mikä saattaa heikentää arvioinnin luotettavuutta.

Kauppakohtaisten tietojen perustana on ollut Tilastokeskukselta vuoden 2002 arviointia varten saatu taulukkoaineisto. Tietojen oikeellisuutta on tarkistettu ja päivitetty Internetistä saaduilla tiedoilla sekä osalle kauppoja tehdyillä tarkistussoitoilla. Tilastokeskuksen aineiston tiedot eivät kuitenkaan pidä toimialaluokituksen osalta täysin paikkaansa, koska moni kauppa on laajentanut tai supistanut toimintaansa viimeisen parin vuoden aikana. Päivitystyössä on myös ollut apuna Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukselta saatu Allu-rekisteri, johon on listattu mietojen alkoholijuomien vähittäismyyntiluvan saaneet liikkeet. Kuluttajahallinnon arviointityöhön on osallistunut Kuluttajatutkimuskeskuksesta erikoistutkija Hannu Kytö, joka on ollut asiantuntija-apuna päivittäistavarakaupan arvioinnin kohteiden rajauksessa sekä arviointimenetelmän valinnassa.

Arviointikysymykset	Arviointimittarit
<ul style="list-style-type: none"> • onko kauppoja riittävästi? • onko kauppojen sijainti oikeassa suhteessa kysyntään nähden? • ovatko kauppojen aukioloajat riittävät? 	<ul style="list-style-type: none"> • kauppojen ja myymäläautojen määrä • kauppojen sijainti taajamissa ja haja-asutusalueilla • kauppojen aukiolot kunnittain ja asukasta kohti

Arviointitulokset

Päivittäistavarakaupat ja myymäläautot

Länsi-Suomen läänissä oli vuoden 2003 lopussa 1337 päivittäistavarakauppaa. Kaupoista 1098 sijaitsi taajamissa ja 239 haja-asutusalueilla. Kaikista kaupoista suurin osa eli 953 myymälää (71%) oli alle 400 m²:n suuruisia yleisvähittäiskauppoja. Supermarket-kauppoja oli 318 eli 24% kaikista kaupoista. Tavaratalojen ja muiden erikoistumattomien vähittäiskauppojen osuus kaikista kaupoista oli noin 5 %. Päivittäistavarakauppojen lukumäärät on esitetty taulukossa 1 myymälätyypin mukaan. Kartta 1 kuvaa kauppojen sijaintia Länsi-Suomessa.

Taulukko 1. Päivittäistavarakauppojen myymälätyypit, aukiolotunnit ja lukumäärät Länsi-Suomen läänissä vuonna 2003

	Myymälä	Tyyppi	Tuntia/v	Lkm
Päivittäistavaroiden yleisvähittäiskauppa	Alle 400 m ² , päiv.tavaroita yli ½		3385	953
Supermarketkauppa	Yli 400 m ² , päiv.tavaroita yli ½		3660	318
Itsepalvelutavaratalo	Yli 1000 m ² , päiv.tavaroita alle ½		3000	37
Tavaratalo	Yli 1000 m ² , päiv.tavaroita alle ½		3740	20
Muut erikoistumattomat myymälät	Alle 1000 m ² , päiv.tavaroita alle ½		3000	9

Eniten päivittäistavarakauppoja oli Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla, missä ovat myös läänin suurimmat kaupungit, Turku ja Tampere. Kauppojen lukumäärät maakunnittain ovat taulukossa 2. Noin 72 %:ssa kunnista on enintään kuusi päivittäistavarakauppaa; lähes puolessa läänin kunnista eli 99 kunnassa kauppojen lukumäärä oli 3 - 6 ja kunnista 47:ssä kauppoja oli yksi tai kaksi. Eniten kauppoja oli maakuntakeskuksissa ja muissa läänin suurissa kaupungeissa. Päivittäistavarakauppoja oli vuonna 2003 eniten Turussa, missä oli 92 myymälää. Tampereella oli 81 ja Porissa 46 päivittäistavarakauppaa, Jyväskylässä ja Vaasassa myymälöitä oli yli 30. Valtaosa kaupoista on keskittynyt väestömäärältään suuriin kaupunkeihin ja niiden läheisyyteen.

Myymäläautoja on arvioinnissa tarkasteltu vain niiden lukumäärän kannalta. Vuoden 2002 arvioinnissa myymäläautoja oli 25 kappaletta ja määrä on edelleen pienentynyt ollen vuoden 2003 lopussa 20. Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Pirkanmaalla myymäläautoja oli kussakin maakunnassa neljä kappaletta, Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla kolme kappaletta ja Pohjanmaalla oli kaksi myymäläautoa.

Päivittäistavarakauppojen sijainti

Päivittäistavarakaupoista suurin osa, 82 %, sijaitsee taajama-alueilla. Läänin väestöstä melkein yhtä suuri osuus, 80 %, asuu taajamissa. Kauppojen määrä taajamissa onkin suuressa osassa kuntia riittävä ja asiointivälimatkat siten kohtuulliset. Haja-asutusalueilla eli maaseudulla asutus asettuu useimmissa kunnissa suurelle alueelle ja harvan myymälätiheyden ja pitkien välimatkojen vuoksi kauppamatkat voivat olla jopa kymmenien kilometrien mittaisia. Länsi-Suomessa on myös monia kuntia, joissa on vain 1-2 kauppoja ja nekin usein sijaitsevat kunnan keskustaaajamassa. Tästäkin syystä maaseudun asukkaiden kauppamatkat ovat monille huomattavan pitkät. Haja-asutusalueiden kaupat ovat enimmäkseen pieniä alle 400 m²:n myymälöitä, joiden valikoima voi olla suppea ja hinnat yleistä hintatasoa korkeammat, mikä saattaa ajaa osan alueen kuluttajista taajamiin ruokaostoksille. Myyntipinta-alaltaan yli 400 m²:n kaupoista 97 % eli 371 myymälää 384:stä sijaitsi taajamissa. Nämä ovat kauppoja, joiden aukioloaikaa on tiukimmin lainsäädännöllä rajoitettu. Myyntipinta-alaltaan alle ja yli 400 m²:n kauppojen lukumäärät maakunnittain ovat taulukossa 2.

Taulukko 2. Alle ja yli 400 m²:n päivittäistavarakauppojen lukumäärät ja prosenttiosuudet Länsi-Suomen läänissä vuonna 2003

Maakunta	Kauppojen lukumäärä	Kaupat alle 400 m ² (kpl)	Kaupat alle 400 m ² (%)	Kaupat yli 400 m ² (kpl)	Kaupat yli 400 m ² (%)
Varsinais-Suomi	324	243	75	81	25
Satakunta	177	133	75	44	25
Pirkanmaa	276	194	70	82	30
Keski-Suomi	185	115	62	70	38
Etelä-Pohjanmaa	173	119	69	54	31
Pohjanmaa	138	104	75	34	25
Keski-Pohjanmaa	64	45	70	19	30
Länsi-Suomen lääni, taajamat	1098	727	66	371	34
Länsi-Suomen lääni, haja-as.alue	239	226	95	13	5
Länsi-Suomen lääni	1337	953	71	384	29

Ne kuluttajat, jotka asuvat myymäläauton reitin varrella, saavat ainakin osan päivittäistavaroista hankittua sitä kautta. Myymäläautot ovatkin tärkeä palvelun tuottaja harvaan asutuilla alueilla huolimatta siitä, että ne useimmiten kiertävät reittinsä vain kerran tai pari viikossa. Myymäläautojen tärkeys korostuu kotitalouksille, jotka eivät omista autoa.

Vähittäiskaupoilla on mahdollisuus saada rahoitusta investointihankkeisiinsa. Maaseutukaupoille erilaiset tukitoimenpiteet ovatkin tärkeitä vähittäiskaupan palveluiden säilymisen turvaamiseksi. Maaseutua ajatellen myös uusien tukimuotojen kehittäminen olisi tarpeellista. Tukea voisi myöntää esimerkiksi myymäläautotoiminnan elvyttämiseksi. Niiden määrän lisääminen helpottaisi haja-asutusalueiden asukkaiden elämää päivittäistavaroiden saatavuuden parantuessa.

Karttaan 2 on sijoitettu haja-asutusalueiden kaupat, taajamien alle ja yli 400 m²:n kaupat sekä poikkeusluvan turvin vuonna 2003 avoinna olleet kaupat. Poikkeusluvan mukaisesti auki olleita kauppiaita oli vuonna 2003 Länsi-Suomessa neljä kappaletta, niistä kolme saman kunnan alueella Keski-Suomessa ja yksi Varsinais-Suomessa.

Päivittäistavarakauppojen aukiolo

Päivittäistavarakauppojen aukioloa on tutkittu tätä arviointia varten kehitettyjen kahden aukiolomittarin avulla. Toinen mittari kuvaa kunnittain, kuinka monta tuntia kaupat ovat keskimäärin avoinna vuorokaudessa. Toisen mittarin avulla on laskettu, kuinka monta tuntia kaupat ovat keskimäärin avoinna asukasta kohden kuukaudessa. Aukiolomittareiden laskennassa käytetyt keskimääräiset vuosittaiset aukiolotunnit kauppatyyteittäin ovat taulukossa 1.

Aukiolomittareiden avulla saadut tulokset näkyvät kartoilla 3 ja 4. Kartasta 3 näkyy, että suurimmassa osassa kuntia kauppojen keskimääräinen vuorokautinen aukiolotuntimäärä on hyvin lähellä läänin keskiarvoa, joka on hieman vajaa 10 tuntia. Vain muutamassa kunnassa tuntimäärät poikkeavat läänin keskiarvosta merkittävämmiin. Voidaan todeta, että aukiolotunneissa lasketun palvelun saatavuus Länsi-Suomen läänin kuntien kesken on melko yhtenäinen.

Kartassa 4 esitetään, kuinka monta tuntia kaupat ovat avoinna asukasta kohden kuukaudessa. Kartasta nähdään, että suurissa kaupungeissa, kuten Turku, Tampere ja Jyväskylä, asukasta kohden laskettu tuntimäärä on hyvin pieni. Tämä kertoo siitä, että näillä paikkakunnilla kaupoilla on paljon asiakkaita, mahdollisesti jopa ruuhkaa, siitäkin huolimatta, että näillä paikkakunnilla kauppiaita on huomattavan paljon. Kuntia, joissa aukiolotuntimäärä asukasta kohden on alle läänin keskiarvon, on enemmän kuin keskiarvon ylittäviä kuntia. Joissakin paikoissa ruuhkia voi lisätä sekin, että omien

kuntalaisten lisäksi näillä paikkakunnilla voivat ruokaostoksensa tehdä myös alueella muista kunnista työssä käyvät henkilöt. Näissä kunnissa kuluttajat hyötyisivät aukioloaikojen laajentamisesta tarjonnan lisääntyessä. Lisäksi kuluttajat voisivat vapaammin valita ostoksiin käyttämänsä ajankohdan ja asiointi kaupassa sujuisi vaivattomammin ruuhkien vähentyessä.

Myyntipinta-alaltaan alle 400 m²:n päivittäistavarakaupoille tehdyssä aukioloaikoja koskevassa otoskyselyssä ilmeni, että maaseutukauppojen vapaista aukioloajoista huolimatta suurin osa niistä on arkisin avoinna taajamakauppoja lyhyempään ja sunnuntaisin monet kyläkaupat ovat kokonaan kiinni. Syyksi tähän monet kaupat mainitsivat asiakkaiden vähyyden. Lisäksi monet kyläkaupat ovat 1-2 työntekijän perheyriä ja vapaapäivä pidetään sunnuntaina. Taajamissa sen sijaan lain sallimat aukiolotunnit ovat yleisemmin tehokkaammassa käytössä. Tämä käy ilmi myös Päivittäistavarakauppa ry:n syyskuussa 2003 tekemän kyselyn tuloksesta. Sen mukaan vuonna 2002 taajamien kaupoista lähes 76 % hyödynsi sunnuntaiaukioloa. Mitä suurempi kauppa oli kyseessä, sen todennäköisemmin se oli avoinna sunnuntaisin lain sen salliessa.

Johtopäätökset

Valtaosa läänin 1337 kaupasta sijaitsee väestömäärältään suurimmissa kaupungeissa ja muissa taajamissa. Noin 72 %:ssa kuntia kauppoja on enintään kuusi kappaletta. Myymäläautoja on 20 kappaletta. Haja-asutusalueilla kauppoja on harvassa ja saavutettavuus huono johtuen pitkistä välimatkoista.

Kunnittaisen vuorokautisen kauppojen aukiolon perusteella tilanne läänin kuntien kesken on melko yhtenäinen. Kuntien asukasmääriin suhteutettuna aukiolotuntimäärät ovat hyvin pienet suurissa kaupungeissa ja monissa niiden ympäristökunnissa.

Suosituks

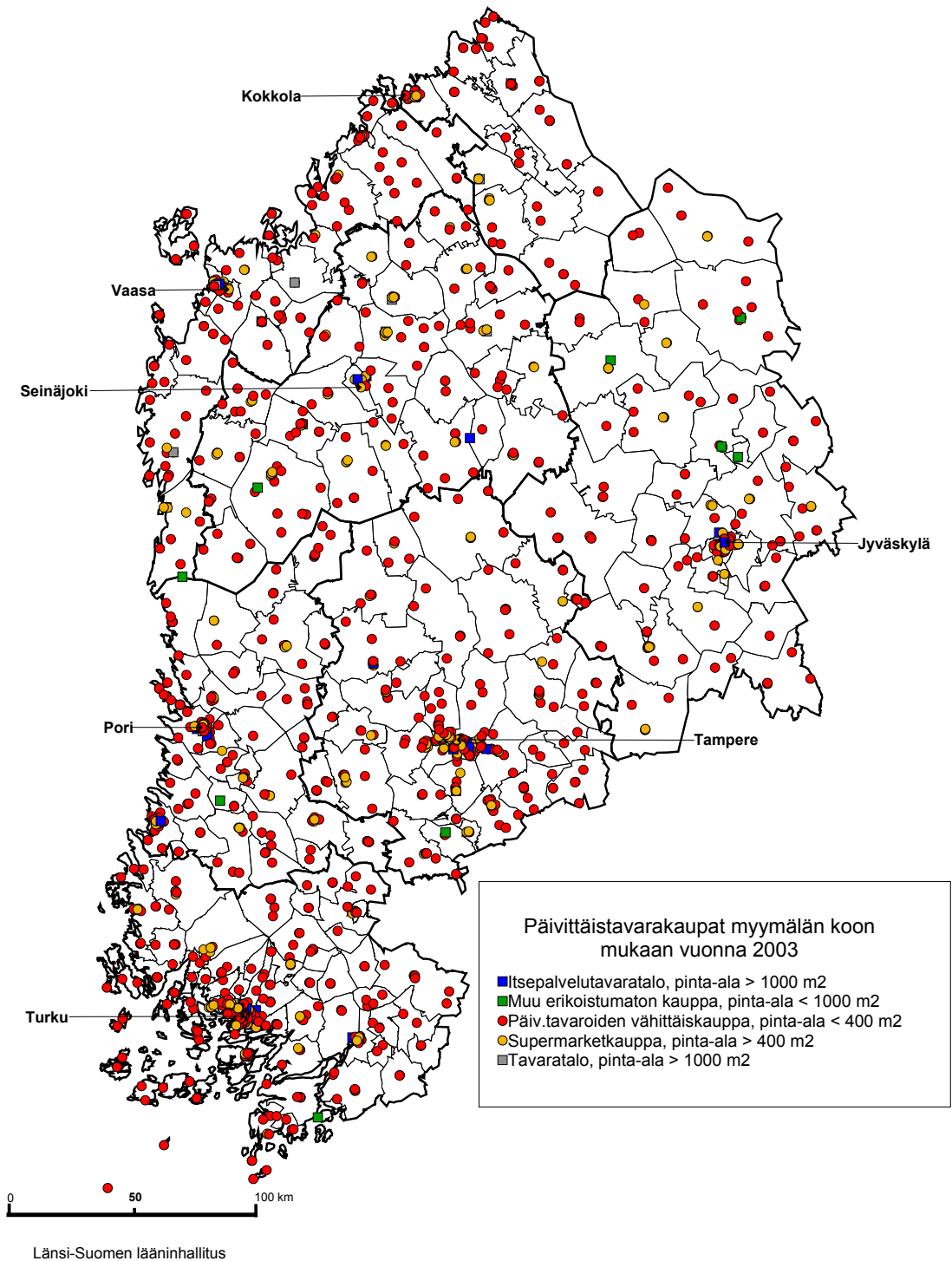
Haja-asutusalueiden kauppojen ja myymäläautojen toimintamahdollisuuksia pitää tukea päivittäistavaroiden saatavuuden turvaamiseksi. Päivittäistavaroiden saavutettavuutta voitaisiin parantaa myös erilaisten kuljetuspalveluiden avulla.

Ruuhkaisilla taajama-alueilla kuluttajat hyötyisivät aukiolorajoitusten vapauttamisesta saatavuuden parantuessa. Rajoitusten poistamisen vaikutus ei ole kuitenkaan kaikille suotuisa. Huomioon on myös otettava aukiolojen vapauttamisen vaikutukset vähittäiskaupan kilpailutilanteeseen sekä työntekijöiden näkökulma.

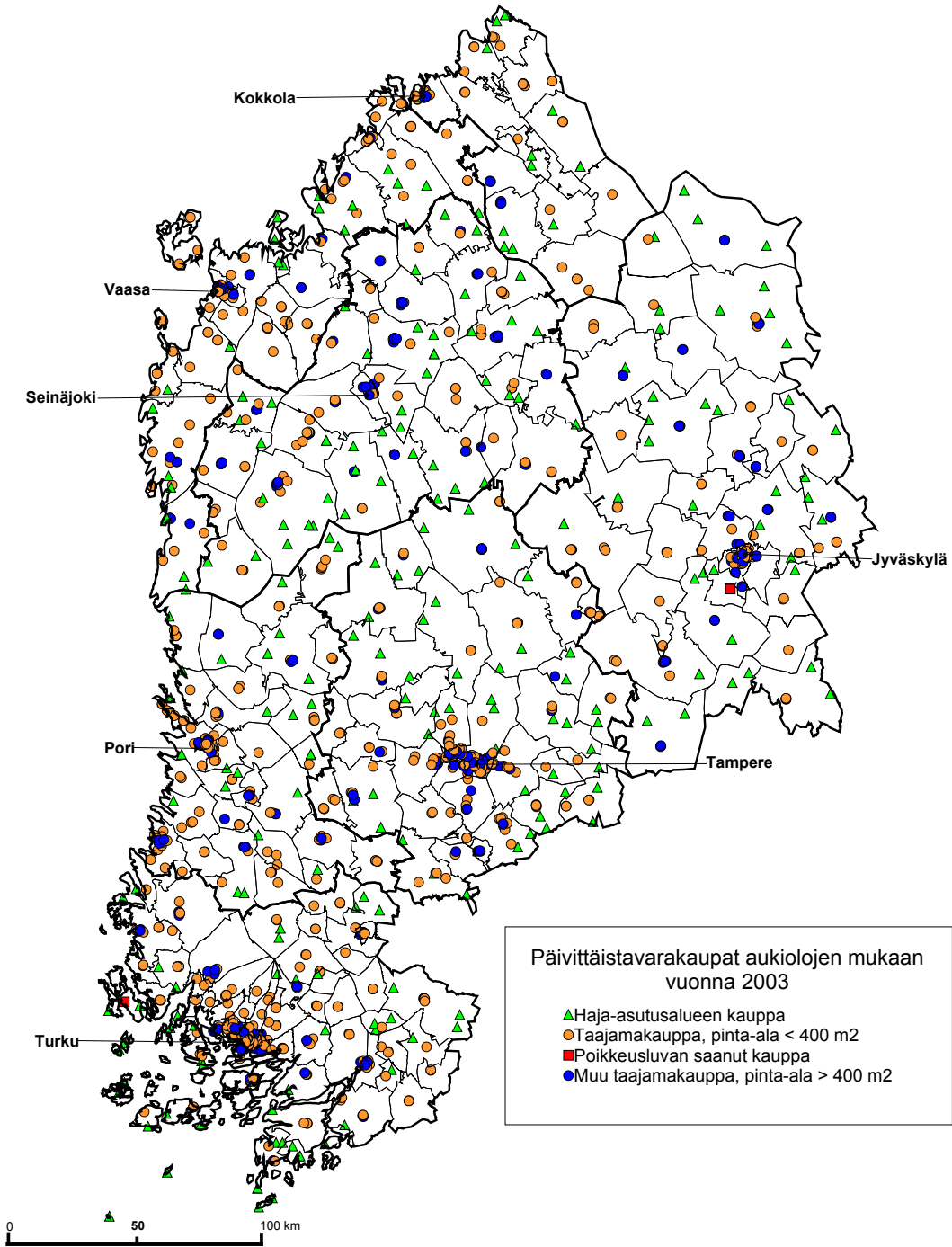
Arviointiryhmä

Hollo Marja, tarkastaja (karttavastaava), Tampereen alueellinen palveluyksikkö
Karsimus Tuija, tarkastaja (teemavastaava), Tampereen alueellinen palveluyksikkö

Kartta 1. Päivittäistavara-kaupat myymälän koon mukaan vuonna 2003

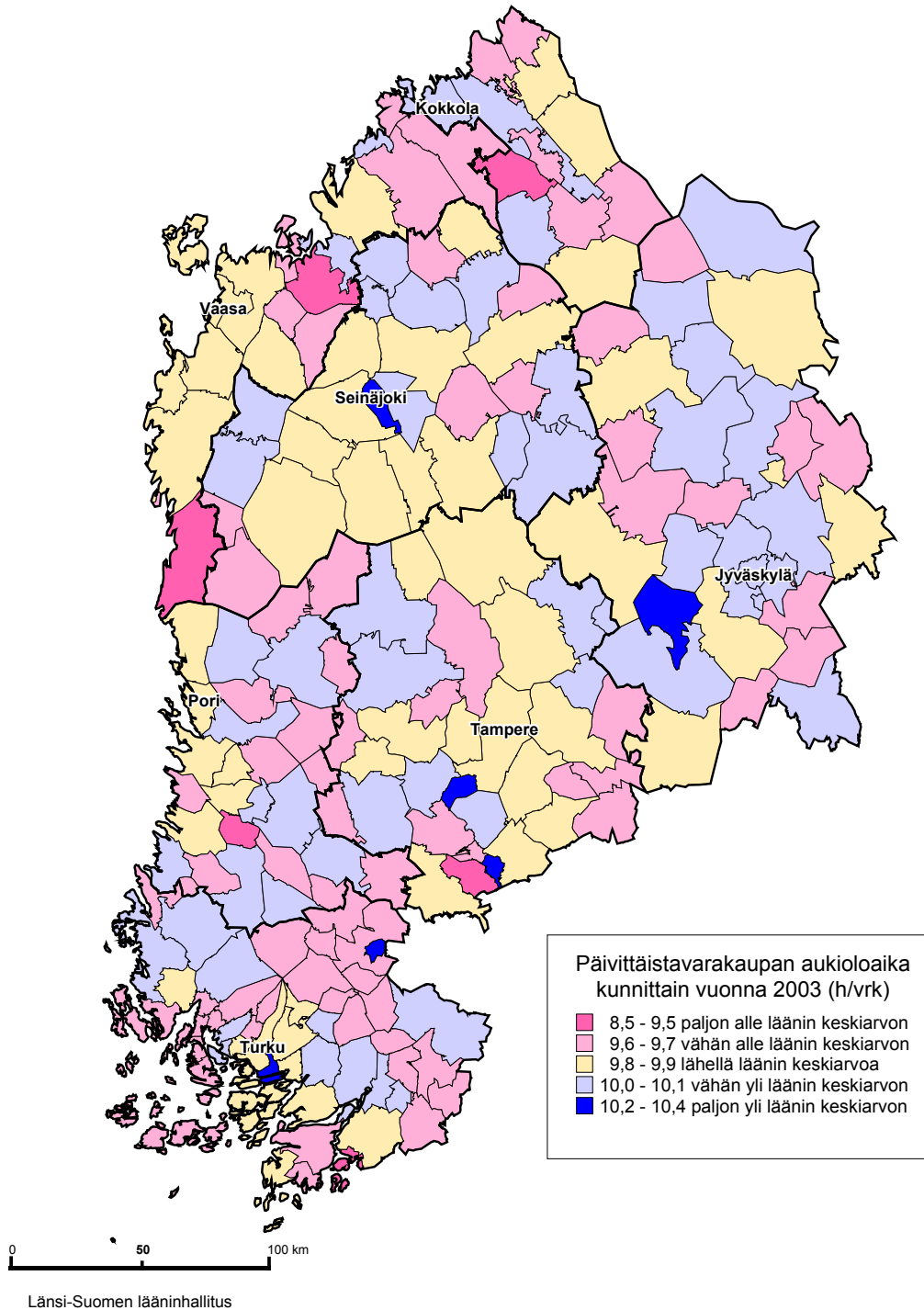

Kartta 2. Päivittäistavarakaupat aukiolojen mukaan vuonna 2003

Länsi-Suomen lääninhallitus

Kartta 3. Päivittäistavarakaupan aukioloaika tuntia/vrk kunnittain vuonna 2003

Kartta 4. Päivittäistavarakaupan aukioloaika tuntia/asukas/v kunnittain vuonna 2003

